

tárca vállalására fölkérje. E nagy felelősséggel járó megbízatást utóbb a — fővezérségen át a kormányzóságig — a megtiszteltetések hosszú sora követte, fokozatos jeléül annak a sugalló hatásnak, melyet a nemzeti ügy új irányítója az egész magyar közvéleményre gyakorolt.

De kicsoda is vonhatta volna ki magát az ő áldozatos egyénisége bűvköréből? Akik szólni hallották, hadseregparrancsát olvasták vagy rendelkezéseit ismerték, önkéntelenül is megérezték felsőbbrendűségét s boldog megnyugvásal és nem alaptalanul hitték, hogy a Gondviselés küldötte érkezett meg.

Pedig mily egyszerű titka volt személyisége varázsának: a magyarság a maga ősi erényeinek megtestesülését ismerte fel benne; ezért zárta szívébe, ezért fogadta meg szavát, követte s vitte diadalra a tőle fölemelt háromszínű lobogót.

Egy lesujtott nemzet önmagára eszmélésének s egy nagy ember lélek-hódító útjának szép okiratgyűjteménye Pilch Jenő könyve. A magyar olvasóközönség bizonyosan nagy érdeklődéssel fogja fogadni!

Velezdi Mihály.

Szász Béla: Versek. (Kiadja a Kisfaludy-Társaság.) — A szermerjai Szász-család igazi literátor-familia, amelynek számos tagja volt irodalmunk lelkes művelője. Valóban természetes, hogy Szász Béla, id. Szász Károly, a híres nagyenyedi professzor unokája, Szász Károly, kiváló költőnk fia s annyi más fró-Szásznak rokona, szintén áldoz a költészet múzsájának. Áldozatát csendben és szerényen hozza, nem vágyik hírnévre, sőt azt se bánja, ha verseit tűzrevalóknak mondják (*Dalaim*). «Önnön lelkedből önlelkednek... írj!» — buzdítja magát (*Merengés*).

Könnyű volna néhány udvarias mondatral elsíklani a kötet felett, mint a modern kritika teszi sokszor, ha a régi költői munkáit bírálja, de mi nem hiszük Szász Béláról, hogy ilyen kritikának örülne, ezért verseiről őszinte véleményt fogunk mondani.

Kezdjük a kifogásokkal! — Költőnk hajlamánál, ízlésénél, koránál és irodalmi kapcsolatainál fogva régi lírai gárdánkhöz tartozik, nem kereshetünk tehát verseiben modern költői nyelvet. Egyéniségét tagadná meg, ha ilyen nyelven írta. Azt azonban mégsem hiszük, hogy konzervativizmusa igazolná az ilyen «archaismusokat»: nap-sütte arcok, kéz vonások, festményít, költeményit és a réges-régen elavult «elbeszélő multnak» gyakori használatát (kergeték, szedék, ti tévedétek, le-rajzoló, olvasék s te hallgatád, s ekkor pár hibát csinálék). Ma már egészen szokatlan a személy- vagy mutatónévmásnak a mondat végére csapása, különösen rímekben vagy refrainben (Bár fáj a szívemnek az; Melyben azt írod nekem te; Ép mint a kéz, mely küldi

néked azt; Azt vettem észre, hogy — szeretlek én). A helyenkint régimódi technika közhelyeket is sodor magával (S érzém, hogy szívem megszakad; Mégis megolvad jég-szíved; Új érzés lágy ölen).

Ezeket a szépséghibákat, melyek sok évtizeddel ezelőtt még nem is voltak azok, de ma már avultságokként hatnak, a finom ízlésű, a magyar és külföldi klasszikusokat annyira ismerő költő könnyen elkerülhette volna, hiszen sok költeményében el is kerülte.

Szász Béla költészetének fő jellemző vonása a mélabús hangulat. Költőnk érzékeny, önmagába mélyedő lélek. A szerelemnek (főtémája!) inkább csalódásait, mint boldogságát érzi, ezért szerelmi emlékei melankólikussá teszik, épen úgy mélabúsan mereng multjának más emlékein, gyorsan elröppenő ifjúságán, rövidnek tetsző jövőjén. Ezek a bús sóhajok igen szépek és egyéniek (pl. *Vasúton*). Úti emlékeit is jellemzi az élet mulandóságának, hiúságának kísértő tudata. A *genovai temetőben* a hivalkodó márványemlékek a falusi temető egyszerű fejfáit juttatják eszébe. Mennyivel jobb itt pihenni, mint amott! *Monte Carlo*ban a kaszinó fénye s a játékszenvedély tombolása közepette észreveszi a kis elhagyott temetőt.

Bensőséges, megható versei a *Szilveszter-est*, *Emlékezés apámra*, vagy a *Vigas*, melyből a családi boldogság derüje sugárzik.

Igazi «csendes dalok» ezek. A pátosz hangja ritka bennük, de a haza során aggódó verseiben az is megszólal (*Fohász*, a virtuóz technikájú *Gyertyaszentelő*, *A nagy átok*) s néha keserű satírban tör ki (*Boldog a magyar*).

Allegorikus költeményei is szépek : *A negyedik szolgálja* a maga egyéniségének allegóriája, *A beteg gyermek és a napsugár* az emberi boldogságé, *Tuba Pál* «allegorikus mese» a szerző szerint, de sikerült balladának is beillik. Bájos életkép *A vén kapitány*, mely meglepő megemlékezés a híres Zubovics Fedorról. A figyelmes és műértő olvasó még sok finom hangulatú és mély gondolati tartalmú verset találhat e kötetben s belőlük valóban «szabadnak, hűnek» fogja megismerni a költő «vívódó, vérző» lelkét.

Szász Béla rokonszenves és kiforrott költői egyéniségét szívesen látjuk a mai lírai zürzavar közepette s nem akarjuk neki elhinni, hogy ez a kötet a búcsúzkodás a múzsától. Reméljük, hogy hamarosan egy újabb kötetet fog rácafolni önmagára, mert — hiába — nehéz annak megválni ettől «a hű és kacér asszonytól», aki egyszer rabjává lett. Egyelőre érdeklődve várjuk kész Edda-fordításának megjelenését.

Szinnyei Ferenc.

A magyar forradalmak világtörténelmi tanulsága. Aki figyelemmel kíséri a külföld publicisztikai irodalmát, észrevehette, hogy a magyar forradalom tanulságait a külföld is igyekszik felhasználni, mert a józanul látók figyelmét nem kerüli el, milyen nemzetközi erőök működtek a mi forradalmainkban, olyan erőök, melyekkel saját hazájukban is számolniuk kell.

Franciaországban különösen nagy érdeklődéssel figyelték szomorú tragikomédiánkat és mindjobban szaporodnak azon munkák száma, melyek szerzői a franciák előtt mementóképpen utalnak a magyar eseményekre : vigyázzatok, mert mi is ide jutunk !

Tharaud színes és kitűnően megírt könyve (*Quand Israël est roi*), mely e folyóirat hasábjain is megjelent (*Napkelet IV.*), a magyar forradalmak egyetlen művészi tollal megírt leírása, mely megnyitotta a világ szemét és éles fényvel világította meg a hírlapi tudósításokból csak zavarosan ismert eseményeket.

Azután jött Tormay Cécile *Bujdosó könyvének* francia fordítása (*Le livre proscrit 1919*), mely népszerűségben vetekszik Tharaud könyvével¹ és erő-

sen hozzájárult ahhoz, hogy a magyar forradalmakról tiszta képet kapjon a külföld. Ezt a két könyvet és más egyéb tudósításokat használta fel Mgr. Jouin nagy könyvében : *Le péril judéo-maçonnique* (1919—1927, 5. köt.).

Most egy új francia könyv fekszik előttünk : L. de Poncinstól, aki *A forradalom titkos erői : szabadkőművesség, zsidóság* (*Les forces secrètes de la Révolution. Fr.: M.: Judaïsme, Paris, Bossard 1928*) címen világítja meg a szabadkőművesség és a zsidóság szerepét a világorradalmakban s ebben tekintélyes részt juttat a magyar eseményeknek, melyekből becses tanulságokat von le. Tulajdonképpen nem önálló tanulmány, egybefüggő könyv, hanem egy idézetekből összeállított antológia : az egyes idézetek magukban beszélnek s bizonyos terv szerint csoportosítva geometriai pontossággal vezetnek el a végső célhoz, melynek összefoglalását előlvasva, azt mondjuk a szerzővel : quod erat demonstrandum.

A könyv két részből áll : első részében a szabadkőművesmozgalommal foglalkozik. Rámutat a szabadkőművesség tanulmányozásának nehézségeire, röviden vázolja a szabadkőművesség szervezetét, mibenlétét és különös súllyal ismerteti a szabadkőművesség szerepét a világorradalmakban. Itt természetesen a szerző szemében, ki meggyőződéses royalista, a nagy francia forradalom áll előtérben, de különösen becsesnek tartja a magyarországi bolsevizmus bukása után megjelent munkákat, melyek a magyar szabadkőművesmozgalom forradalmi szerepét igyekeztek tisztázni és a páholyok levéltáraiból számos európai érdekességű adatot hoztak felszínre. Magunk részéről csak megerősíthetjük mindazt, amit Poncinstól olvasunk, sőt a szerzőnek figyelmébe ajánlhatjuk a Martinovics-féle szövetekezés történetét, mely talán még világosabban, mint a francia forradalom, mutatja a szabadkőművesség és a forradalmi mozgalom szoros kapcsolatát.²

Mindez világos és a szabadkőműves-ség «haladás»-kultuszából természetesen következnek. Csupán abban az egyben nem értünk egyet a szerzővel, mikor a szabadkőművességet az atheista materializmussal azonosítja. A szabadkőművesség is, mint minden szellemi

¹ A fordítás jellemzését és kritikáját adja Maritschnigné Jankovics Kornélia : *Marcelle Tinayre* 1928 (Bibl. de l'Institut Français à l'Université de Budapest).

² V. ö. : Mályusz Elemér kitűnő tanulmányát : *Sándor Lipót főherceg iratai* (Budapest, 1926) bevezetésében.